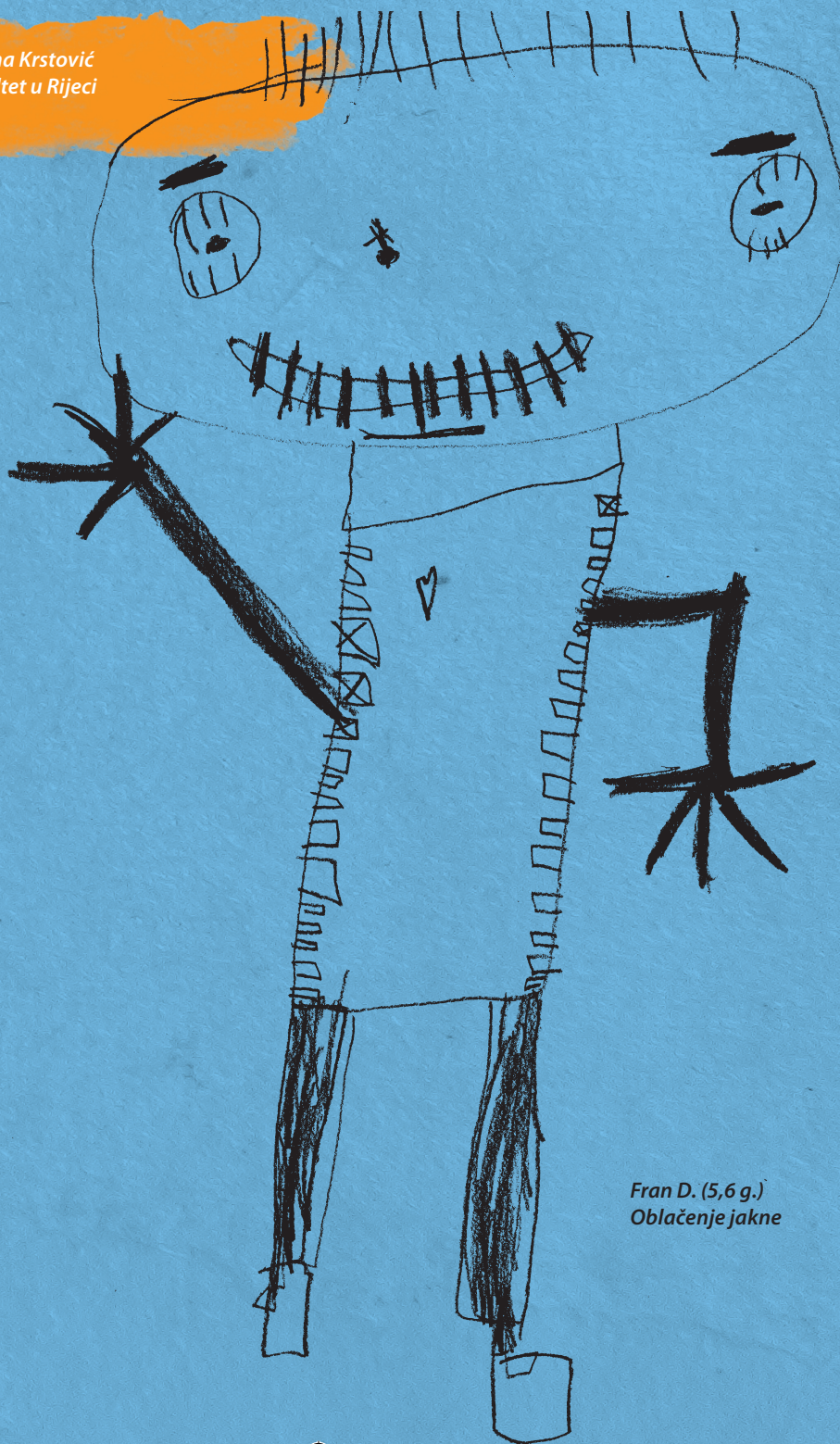

Kakav ETIČKI kodeks trebamo?

Prof.dr.sc. Jasna Krstović
Učiteljski fakultet u Rijeci
Rijeka

Fran D. (5,6 g.)
Oblačenje jakne

pripremili smo za vas

Jasna Krstović proučava različite kodekse vezane uz pedagošku struku. Pritom razlaže pojedine elemente i strukturu etičkih kodeksa analizirajući njihove poveznice. Ova vrlo pomna analiza može poslužiti kao predložak za izradu etičkog kodeksa ponašanja odgajatelja na lokalnoj i nacionalnoj razini. Taj bi kodeks obuhvatio i odgovornost rukovodećeg kadra, etičku odgovornost prema studentima, odgovornost prema osmišljavanju i opremanju vježbaonica za studente, ali i prema samom području odgoja i obrazovanja u razdoblju ranog djetinjstva.

Institucionalno djetinjstvo sudbina je djeteta suvremenog doba, a započelo je u stoljeću koje je nosilo naziv 'stoljeće djeteta'. Djeca današnjice okrenuta su više nego ikada do sada profesionalnoj obradi djetinjstva te intencionalnom utjecaju odraslih. (Babić, Irović, 2003.) Proučavanje i tumačenje djetinjstva ima za cilj odgovoriti na pitanje: tko je malo dijete, kakve su mu razvojne mogućnosti, što za njega predstavlja to životno razdoblje – kako u realnosti aktualnog tako još više s pozicije konačnice razvojnog puta. U tom kontekstu, gledišta o djetetu i djetinjstvu izuzetno su zanimljiva s različitih pozicija.

Praćenje evolucije ideje o djetinjstvu kao vrijednosti samoj po sebi i svijesti o njegovoj osebujnoj prirodi nezaobilazno nas vodi k pitanju o prirodi socijalne interakcije u određenom sociokulturnom kontekstu. Viđenje djetinjstva umnogome zavisi o teorijskoj osnovi na kojoj se tumači priroda odnosa¹ djeteta i njegovog socijalnog okruženja, pogled na njegov razvoj te čimbenike koji ga određuju.

Dijete ne prihvaća svijet kao objektivnu stvarnost već sebe i cjelokupno okruženje konstruira u okvirima

¹ Npr. ekološka teorija ljudskog razvoja, konstruktivistička stajališta, etnografska istraživanja djetinjstva i sl. Više u Babić, Irović, Krstović, 1997.

jedinstvenih mjerila svoje osobnosti. Ono se pri tome ne određuje kao objekt koji se 'tretira' nego kao subjekt – samoorganizirajući entitet. (Krstović, 2001.) U sklopu interakcionističke i konstruktivističke teorije razvoja, socijalna se interakcija određuje kao kompleksan sustav odnosa djeteta i okruženja koji rezultira razvojem.

Socijalna interakcija je dvosmjerni proces dvaju partnera u kojem svako pridonosi onoliko koliko mu dopuštaju dosezi njegove kompetencije, i situacija u kojoj se interakcija događa. Pritom se orijentacija na odraslog određuje kao pokretački tvorbeni čimbenik. (Irović, Krstović, 2000.) Stoga je odrasla osoba mnogostruko i dalekosežno odgovorna za kreiranje uvjeta u kojima se razvoj događa. U tom se kontekstu promišljaju ciljevi i načini socijalizacije, kao svojevrsni sustav vrijednosti koji oblikuje uvjete odrastanja i određuje prirodu društvene intervencije.

Postoje li standardi etičnosti

Društveni i individualni sustavi vrijednosti izrazito su značajni čimbenici u kreiranju filozofije i prakse socijalne interakcije.

Saspekta društvenih vrijednosti suvremena demokratska društva karakterizira napuštanje tradicionalnih stereotipnih poimanja djeteta kao 'Davida u

svijetu Golijata' te odmaka od primarno dominantne kulture odraslog prema ustanovljavanju kulture djeteta. Afirmira se drukčija percepcija djetinjstva, a pitanje ranog razvoja djeteta i oblikovanje okolnosti njegova odrastanja postaje kategorija koja nadilazi razinu osobnog, obiteljskog ili institucionalnog i postaje društvena. Okosnicu takve vrijednosne orijentacije čine temeljne ljudske vrijednosti kao što su jednakost, pravednost, poštivanje temeljnih ljudskih sloboda, osobna sloboda i sl. U tom se kontekstu promišljaju ciljevi odgoja i na njima utemeljuju strategije djelovanja ustanova u kojima se događa djetinjstvo na način da omogućuju njihovu kvalitetnu realizaciju. Radi se ustvari o promišljanju izvorne misije institucionalnog predškolskog konteksta u kojem se odvija suvremeno djetinjstvo.

U pokušaju uočavanja značaja individualnih sustava vrijednosti, pozornost usmjerujemo na vrijednosni sustav odraslog (roditelja i odgajatelja) jer on 'leži iza' njihove odgojne prakse (Babić, Irović, Krstović, 1997.). Rezultati istraživanja o vrijednosnom sustavu odraslih, odgojnoj praksi i razvojnim učincima², ukazuju na njihovu bitnu međuzavisnost (međudjelovanje) i utjecaj na djetetovo ponašanje i razvojne učinke. Osobitost vrijednosnog sustava odraslog određuje interakcijsko ponašanje. Iz tog razloga pozornost fokusiramo na vrijednosti institucionalnog odgojnog konteksta iz vizure odgajatelja.

Naime, istraživači ranog djetinjstva pokazali su da na prirodu interakcije odraslog i djeteta, uz normativni sustav vrijednosti promoviran u određenom sociokulturnom kontekstu, vrlo moćno djeluje i individualna vrijednosna orijentacija odraslih – tzv. implicitna pedagogija. Određujemo je kao svojevrsnu temeljnu filozofiju, opću vrijednosnu orijentaciju na kojoj pojedinac gradi svoj vlastiti autonomni sustav vjerovanja i stavova koji u

² Radi se o projektu 'Razvojni učinci interakcije s roditeljima i odgojiteljima na djetetovu autonomiju' (122002, 1996-2001.), Ministarstvo znanosti i tehnologije, Pedagoški fakultet u Osijeku, glavni istraživač N. Babić i suradnici: S. Irović, J. Krstović i Z. Kuzma.

Pripremili smo za vas

konačnici određuju ukupnost njegovog ponašanja i djelovanja. S profesionalnog stajališta radi se svojevrsnom svjetonazoru odgajatelja o osobnoj odgojnoj teoriji i praksi odgoja male djece. Analizom sastavnica implicitne pedagogije moguće je dokučiti individualni sustav vrijednosti na kojem se temelji konkretna odgojna praksa kao svojevrsni odgojni stil. Moguće je tako iščitati interpretaciju normativno

unutarnjoj inicijativi, te vrijednosno regulaciji ponašanja nasuprot normativnoj), može se afirmirati etičnost kao načelo, a na njemu utemeljen kodeks kao anticipirajući čimbenik teorije i prakse ranog odgoja i obrazovanja.

Svrha etičkog kodeksa

Etički (*ethicos* – moralan, ćudoredan) kodeks definira se kao skup moralnih načela, normi, ideala i pravila o

zajedničko svim modelima jest postojanje preambule, (ili uvodnih odredbi) koja odražava temeljnu ideju na kojoj se gradi svaki kodeks. U analiziranim kodeksima moguće je uočiti dvojaku strukturu: orijentaciju na načela ili orijentaciju na subjekte. Okosnica prvog pristupa je u eksplicite navedenim načelima kojima se promoviraju standardi etičkog ponašanja, uz istovremenu naznaku neetičkih koje se kodeksom žele prevenirati. U tim se modelima struktura kodeksa temelji na zadacima koji funkcioniraju kao svojevrsni oblik realizacije navedenih načela.

U drugom pristupu znatno se manje prostora poklanja načelima (što ne vodi zaključku da su manje kvalitetno određeni), a pozornost se usmjeruje na članove profesionalne skupine na koje se kodeks odnosi s jasnom naznakom prioriteta. Tada se, u zavisnosti od posebnosti svakog (npr. odredbe koje se odnose na dijete), određuju načela, ciljevi i zadaci.

Sastavnice etičkog kodeksa

U kontekstu navedenog moguće je u svakom etičkom kodeksu razlučiti ove tri temeljne sastavnice: prvu koja promovira opće vrijednosti i najčešće se određuje u preambuli, te druge dvije, znatno opsežnije, u kojima se iskazuju specifičnosti unutar pojedine struke, domene ili profesionalne uloge. (Kodeks sveučilišta u Rijeci, 2003.)

Preambula

Preambula etičkog kodeksa koncipira se na način da predstavlja svojevrsno ogledalo društvenog sustava vrijednosti kojim se promovira izvorna društvena misija profesionalca u području za koji se donosi. Te su vrijednosti rezultat civilizacijski dosegnutog i prihvaćenog suglasja i definirane su općim međunarodnim dokumentima (npr. Opća deklaracija o ljudskim pravima, Konvencija o pravima djeteta, Preporukama o statusu učitelja i sl.), donesenim na najvišim razinama (UN, UNESCO, Vijeće Europe) i prihvaćenim u nacionalnim okvirima.

Na njih se nadograđuju sastavnice koje 'tumače' koncept djetinjstva u danom

Istraživači ranog djetinjstva su pokazali da na prirodu interakcije odraslog i djeteta vrlo moćno djeluje i individualna vrijednosna orijentacija odraslih – tzv. implicitna pedagogija.

postavljenih ciljeva odgoja, svrhe odgoja, stavova o djetetu i njegovim razvojnim (ne)mogućnostima, opća vjerovanja o djetetovom razvoju i njegovoj ulozi pri tome, te poimanje djetinjstva i u tom kontekstu uloge odrasle osobe u interakciji s djetetom.

Odnos između društvenih sustava vrijednosti određenih konkretnim sociokulturnim kontekstom te individualnih vrijednosnih orijentacija izuzetno je važno pitanje. Radi se ustvari o odnosu između službene i osobne teorije i prakse odgoja malog djeteta. U službeno, proklamiranu pedagogiju implicirani su normativni sustavi vrijednosti danog sociokulturnog konteksta na kojima se gradi strategija za realizaciju željenih i očekivanih promjena ponašanja. Implicitna pedagogija svojevrsna je personalna konstrukcija istog. Bitna je razina njihovog suglasja jer predstavlja važan čimbenik koji uvjetuje učinkovitost odgojnih procesa i njegove krajnje ishode. (Babić, Irović, Krstović, 1997.)

Razmišljamo o potrebi donošenja svojevrsnog etičkog kodeksa ponašanja odgojnih profesionalaca koji djeluju u području ranog odgoja i obrazovanja. Naravno da pritom prihvaćamo stajalište da se radi o intervenciji koja dolazi izvana (ili možda odozgo) i da kao takva ima veoma slabe izgleda za uspjeh. No metodologijom kvalitativnog premještanja fokusa (od izvanjske prema

ponašanju, postupcima, međuljudskim odnosima koji se nameću savjesti pojedinca i zajednice, a u skladu s općim kriterijima o dobru koji vladaju u određenom društvu (Anić, Goldstein, 2002.).

Na individualnoj razini moguće ga je odrediti kao svojevrsnu potporu razvoju etičke osjetljivosti i prosudbe pojedinca. On je istovremeno svojevrsna snažna podrška osobnom moralnom integritetu i hrabrosti pojedinca da djeluje u skladu s iskazanim implicitnim sustavom vrijednosti.

Pri promišljanju svrhovitosti etičkog kodeksa odgajatelja prva se razina osmišljava oko temeljnih ljudskih prava i dužnosti u kontekstu suvremenog uređenog demokratskog društva. Druga se odnosi na činjenicu da je profesija odgajatelja generirana iz šireg konteksta pripadnosti odgojno-obrazovnoj profesiji kao svojevrsnom višem rodnom pojmu. I na kraju, treća razina predmnijeva onaj dio kodeksa koji će uvažiti sasvim specifičnu dimenziju profesionalne uloge odgajatelja.

Postoje različiti 'tipovi' etičkog kodeksa.³ Tako uočavamo izrazito sažete tipove u kojima se na jezgrovit, pretežito taksativan način naznačuju odredbe karakteristične za prirodu kodeksa. (Olson, 2003.) Ono što je

³ Na web stranici Center for the Study of Ethics in the Professions (CSEP) Online Codes of Ethics Project moguće je dobiti uvid u veliki broj etičkih kodeksa raznih profesija i zanimanja.

Može se kolokvijalno reći da su sve oči uprte u profesionalnog odgajatelja koji nedvojbeno može kotač razvojnih mogućnosti djeteta zavrtjeti zavidnom brzinom.

sociokulturnom kontekstu. Svojim općeljudskim horizontom u funkciji su senzibiliziranja odraslih za uvažavanje djetinjstva i podizanje razine osjetljivosti za dijete.

Spomenimo neke od vrijednosti koje su iskazane u preambulama analiziranih kodeksa:

- vjerovanje i priznavanje dostojanstva te integriteta svake ličnosti;
- prepoznavanje i afirmacija autentičnih potencijala djeteta;
- djelovanje na dobrobit djece i omogućavanje odrastanja u kvalitetnoj socijalnoj sredini;
- poimanje djetinjstva kao posebnog i odlučujućeg razdoblja u životu;
- ostvarivanje ravnopravnosti svakog djeteta bez obzira na spol, rasu, vjeru, i nacionalnu pripadnost.

Posebnost je preambule i u tome što se vrijednosne kategorije 'prevode' na specifičan jezik koji se koristi kod pisanja 'prisega'. Iz tog razloga moguće je preambule označiti kao iskaze u kojima se iščitava kolektivna obveza poštivanja etičkih načela ponašanja, kao svojevrsne ode posvećenosti profesiji.⁴

Načela etičkog kodeksa

Bez obzira kojem tipu pripadao, svaki etički kodeks posebnu pozornost posvećuje načelima. U pojedinim primjerima načela su iskazana u zasebnim cjelinama ili u sklopu odredbi u kojima se uređuje odnos među subjektima u procesu profesionalnog područja rada. U prvom slučaju radi se uglavnom o općim smjernicama kojima se odgajatelje obvezuje na:

- ponašanje u skladu s načelom pošti-

⁴ Npr. u slovenskom Etičkom kodeksu u preambuli stoji: Mi djelatnici u predškolskom odgoju se obvezujemo da ćemo:

- djelovati u skladu s iskazanim načelima;
- poštivat ćemo prava djeteta i.;
- braniti jedinstvo i dostojanstvo svakog djeteta;
- omogućiti svakom... itd.

vanja svake ličnosti;

- ponašanje u skladu s načelom poštivanja osobnosti svakog djeteta;
- poštivanje načela odgovornosti.

Prisutne su i formulacije šireg opsega, npr.:

- Naše ćemo poučavanje temeljiti na suvremenim spoznajama recentne znanosti te potpomagati optimalni razvoj djeteta i podupirati obitelji.
- Omogućavat ćemo svakom djetetu jednake mogućnosti da razvije svoje kompetencije.

U pojedinim kodeksima se načela iskazuju u smislu prevencije određenih neetičkih ponašanja. Npr.:

- Neće se ohrabrivati ponašanja koja štete osobnom integritetu svakog djeteta.
- Nećemo sudjelovati u aktivnostima koje diskriminiraju djecu, bilo da im uskraćuju prava, daju posebne privilegije i sl.

Sadržaj etičkog kodeksa odgajatelja

Najčešći kriterij strukture sadržaja etičkih kodeksa temelji se na određenoj spektra *odgovornosti odgajatelja prema ostalim subjektima*. Očigledna je orijentacija na pokušaj da se etičkim kodeksom utječe na kvalitetu odnosa u koje se ulazi u realizaciji svoje profesionalne zadaće. U tom smislu u svim se kodeksima na prvo mjesto stavlja odgovornost prema djetetu kao 'primarnom klijentu'. U zavisnosti od posebnosti profesionalne uloge koja se kodeksom uređuje (odgajatelji, općenito odgojno-obrazovni djelatnici ili edukatori edukatora) odredbe prema djetetu ili za dijete povezuju se na način da se govori o:

- etičkoj odgovornosti prema djetetu (u cjelovitom zasebnom poglavlju kodeksa) (npr. Kodeks etičnoga ravnarja u vrtcu i Ethics and Early Childhood Teacher Educator);
- etičkoj odgovornosti prema djetetu

i obitelji (gdje se povezuje s odgovornošću u kontekstu određenja obitelji kao primarnog odgojnog čimbenika u ranom djetinjstvu) (npr. Ethics and Early Childhood Teacher Educator).

Slijede sadržaji koji su strukturirani tako da se u pravilu 'šire' prema ostalim subjektima u skladu s dogovorenim koncepcijom prioriteta. Najčešće je to:

- etička odgovornost prema obiteljima (kad se ona jasno izdvaja kao zaseban subjekt) te etička odgovornost prema instituciji u kojoj se djeluje⁵;
- etička odgovornost prema kolegama (to su npr. suradnici, poslodavac, ostali zaposlenici);
- etička odgovornost prema zajednici i društvu;
- etička odgovornost prema području odgoja i obrazovanja u razdoblju ranog djetinjstva.

Već smo istaknuli činjenicu da se u svim kodeksima na prvo mjesto stavlja odgovornost prema djetetu. Stoga kao ilustraciju navedenog prikazujemo kako je taj dio određen u Code of Ethical Conduct – NAEYC (vidi okvir Etičke odgovornosti prema djeci).

U slovenskom 'Etičkom kodeksu ponašanja u vrtiću' moguće je prepoznati sličnu strukturu kao i u NAEYC-ovom. Kodeks je podijeljen na četiri temeljna područja odgovornosti osoba koje su u okviru vrtića neposredno ili posredno uključene u brigu za dijete. Pritom se briga za dijete tumači u najširem pojmovnom određenju i podrazumijeva brigu za zdravlje, njegu, zaštitu i osiguravanje uvjeta za socijalizaciju, učenje i iskustvo koje pridonosi cjelovitosti djetetova razvoja.

To su:

- Odgovornost prema djetetu
- Odgovornost pedagoških rukovodnih i savjetodavnih djelatnika i djelatnica i prema roditeljima i obitelji

⁵ Zanimljiv je primjer slovenskog kodeksa u kojem se ta odgovornost distribuira na: odgovornost same institucije, odgovornost djelatnika (kolega, suradnika) koji ostvaruju odgojne zadaće, ali i na odgovornost rukovodećih struktura.

Etičke odgovornosti prema djeci

Djetinjstvo je jedinstveno i vrlo bitno razdoblje u životnom ciklusu. Naša je najvažnija dužnost omogućiti djeci sigurno, zdravo, brižno i odgovorno okruženje. Obvezali smo se da ćemo podržavati dječji razvoj, poštivati individualne razlike među djecom, pomagati im da nauče kako živjeti i surađivati, te promicati zdravlje, samosvijest, kompetentnost, vlastitu vrijednost i fleksibilnost.

Ciljevi

- biti upoznat s osnovama znanja o njezi, odgoju i obrazovanju u razdoblju ranog djetinjstva, te biti u tijeku sa suvremenim profesionalnim obrazovanjem i osposobljavanjem;
- temeljiti program rada na suvremenom znanju o razdoblju ranog djetinjstva, usko povezanim disciplinama, te na određenim saznanjima za svako pojedino dijete;
- prepoznati i cijeniti jedinstvenost i potencijal svakog pojedinog djeteta;
- biti svjestan posebnih slabosti kod djece;
- stvoriti i održavati sigurno i zdravo okruženje koje će poticati dječji socijalni, emocionalni, intelektualni i fizički razvoj, te koje će poštovati njihov dignitet i njihove vlastite doprinose;
- podržavati pravo svakog djeteta na igru i učenje do najviših mogućnosti, u okviru predloženog programa za razdoblje ranog djetinjstva a koji uključuje najbolji interes svih. Integrirati djecu s poteškoćama u ista okruženja u kojima bi boravila kad ne bi imala poteškoće;
- osigurati činjenicu da sva djeca s poteškoćama imaju mogućnost dobivanja prikladne podrške iz okoline, te pribaviti sredstva koja su neophodna za stvaranje odgovarajućeg okruženja za svu djecu.

Principi

- Prije svega, nećemo štetiti djeci. Nećemo sudjelovati u aktivnostima koje ugrožavaju poštovanje, ponižavajuće su, opasne, vode k iskorištavanju, zastrašujuće su, emocionalno štetne ili fizički opasne. Ovaj princip pretpostavljen je svim ostalim principima ovog kodeksa.
- Nećemo sudjelovati u aktivnostima koje diskriminiraju djecu bilo da im uskraćuju prava, daju posebne privilegije ili ih

isključuju iz programa ili aktivnosti s obzirom na njihovu rasu, etničku pripadnost, religiju, spol, nacionalno porijeklo, jezik, sposobnosti, društveni status, ponašanje ili uvjerenja njihovih roditelja. (Ovaj se princip ne odnosi na programe koji imaju zakonske odredbe o pružanju usluge samo određenoj populaciji djece.)

- Uključit ćemo sva bitna saznanja (uključujući osoblje i roditelje) pri donošenju odluka koje se tiču određenog djeteta.
- Svakom ćemo djetetu prilagoditi strategije poučavanja, okruženje u kojem uči te kurikulum, konzultirati se s njegovom obitelji, te zatražiti mišljenje specijaliziranih stručnjaka, a sve u cilju optimalnog razvoja njegovog potencijala i korisnosti programa. Ukoliko se, unatoč svim ovim nastojanjima, ustanovi da program ne koristi djetetu ili da ozbiljno ugrožava prava ostale djece, odmah ćemo potaknuti suradnju s roditeljima i određenim stručnjacima kako bi se determinirale djetetove individualne potrebe; prepoznati i formirati okruženje i način rada koji će najbolje odgovarati zadovoljenju istih potreba.
- Bit ćemo upoznat i sa simptomima zlostavljanja djece, uključujući fizičko, seksualno, verbalno i emocionalno zlostavljanje, te zanemarivanje. Znat ćemo i poštivati državne zakone i procedure unutar zajednice koji štite djecu od zlostavljanja i zanemarivanja.
- Ukoliko imamo osnovane sumnje u vezi sa zlostavljanjem ili zanemarivanjem djeteta, prijavit ćemo to odgovarajućoj instituciji unutar zajednice i dalje pratiti postupke kako bismo bili sigurni da su poduzeti potrebni daljnji koraci. Kad je to potrebno, obavijestit ćemo roditelje ili skrbnike da je započet zakonski postupak.
- Ukoliko se dogodi da nam druga osoba izrazi sumnju da se dijete zlostavlja ili zanemaruje, toj ćemo osobi pomoći pri poduzimanju koraka u cilju zaštite djeteta.
- Ukoliko institucija zadužena za zaštitu djece ne uspije osigurati odgovarajuću zaštitu za zlostavljanu ili zanemaranu djecu, naglašavamo važnost kolektivne etičke odgovornosti i djelovanja usmjerenog na poboljšanje kvalitete te zaštite.
- Ukoliko primijetimo određenu aktivnost ili situaciju koja ugrožava zdravlje ili sigurnost djece, naša je etička dužnost da obavijestimo one osobe koje u takvoj situaciji mogu pomoći i koje će ubuduće zaštititi djecu od sličnih opasnosti.

- Odgovornost svih djelatnika i djelatnica prema instituciji i suradnicima
- Odgovornost prema široj zajednici. Svaki sadržajni sklop razlikuje vrijednost i načela. Naznačujemo centralno područje Kodeksa:

Odgovornost prema djetetu

Vrijednost: poštivanje osobnog dostojanstva i integriteta

Načela:

- Svakog dječaka i djevojčicu poštujemo

kao jedinstveno i neponovljivo biće sa svim njegovim ili njezinim razvojnim i individualnim karakteristikama i stvaramo uvjete za osjećaj sigurnosti, prihvaćenosti, naklonjenosti i brige za njega ili nju.

- Poštujemo i prihvaćamo djetetov pogled na svijet, njegovo razumijevanje stvari i događaja i emocionalno reagiranje na njih, te ne prihvaćamo djetetovo mišljenje i emocije kao nepravilne ili nepravilne.

- Ne koristimo riječi niti stvaramo situacije koje bi za dijete bile bolne ili koje bi ga žalostile, ponižavale ili zastrašivale.
- Kad dijete upozoravamo na neprimjerno ponašanje, to radimo postupcima i načinima koji su u skladu s ljudskim dostojanstvom.

U nastavku Kodeksa navode se načela ponašanja i za sljedeće vrijednosti: osiguravanje sigurnog, zdravog,

KVALITETA

razumljivog i poticajnog okružja; osiguravanje djetetu prava na jednake mogućnosti; te zasnovanost rada s djecom na znanju i razumijevanju važnosti djetetova razvoja u određenom razvojnom periodu, ali i na razvojnim osobitostima svakog pojedinog djeteta.

Ovaj kodeks nudi zanimljiva rješenja i u sadržajnom sklopu odgovornost svih djelatnika i djelatnica prema instituciji i suradnicima. Ističemo:

Odgovornost rukovodećeg kadra prema ostalima

Vrijednost: oblikovanje i stvaranje radnih uvjeta koji kod zaposlenika njeguju kompetenciju, samopoštovanje i pouzdanje

Načela:

- Rukovoditelji će ostvarivati radno ozračje i odnositi se prema ostalima, njima podređenim djelatnicima, s poštovanjem, stručno i objektivno. Takvo ponašanje motivirat će osoblje i omogućavati im stvaralački rad, slobodno izražavanje stavova, mišljenja i ideja. Rukovoditelj će rukovoditi vrtićem na dobrobit djeteta, te interesa njegove obitelji i vrtića.
- Rukovoditelj(ica) će upoznati svakog djelatnika(cu) s kurikulumom i sa svojim očekivanjima.
- Rukovoditelj(ica) će pri vrednovanju rada svih djelatnika(ica) davati primjerene povratne informacije i pružati stručnu pomoć, pokazivati razumijevanje i davati potporu u rješavanju mogućih problema ili poteškoća.
- Svaka ocjena, preporuka ili prijekor rukovoditelja prema podređenom djelatniku(ici) temeljit će se na ozbiljnim stručnim argumentima s pozicija interesa djeteta, njegovih roditelja i programa vrtića.

I na kraju, nalazimo potrebnim istaknuti još jedan etički kodeks, a to je onaj koji se odnosi na 'edukatore edukatora'⁶ (NAEYC Code of Ethical Conduct: Proposed Addendum for Teacher Educators).

⁶ U daljnjem tekstu ćemo zbog praktičnosti koristiti termin profesori pod kojim podrazumijevamo sve nastavnike u sustavu visokoškolske nastave koji sudjeluju u inicijalnom obrazovanju budućih odgajatelja.

Preambula

Poput onih koji rade s malom djecom, i od profesora koji obrazuju odgajatelje za razdoblje ranog djetinjstva redovito se očekuje da donose odluke u skladu s moralom i etičkom prirodom. NAEYC-ov kodeks etičkog ponašanja je temeljni dokument koji određuje etičke dimenzije njihovog rada u programima obrazovanja i njeguje u razdoblju ranog djetinjstva, a koje su prihvaćene od strane svih koji djeluju u odgoju i obrazovanju u razdoblju ranog djetinjstva. One se izražavaju kroz temeljne vrijednosti, ciljeve i principe koji su jasno definirani u NAEYC-ovom kodeksu.

Temeljne vrijednosti

Kao dodatak temeljnim vrijednostima određenim u NAEYC-ovom kodeksu etičkog ponašanja, mi, profesori koji obrazujemo odgajatelje za razdoblje ranog djetinjstva, obvezujemo se na djelovanje u skladu sa sljedećim temeljnim vrijednostima:

- da ćemo cijeniti kritičku ulogu obrazovanih, kompetentnih i po stručnoj profilaciji različitih stručnjaka, koji djeluju u području razvoja i obrazovanja male djece;
- da ćemo naš rad temeljiti na širokom, aktualnom i preciznom znanju vezanom za razdoblje ranog djetinjstva i razvoja djece.

Kao i u svim prikazanim kodeksima, i u ovom se polazi od područja etičke odgovornosti prema djeci i njihovim obiteljima. Stoga ga nećemo posebno prikazati nego ćemo se zadržati na posebnostima. Ističemo zato područje:

Etička odgovornost prema studentima

Pri određivanju prioriteta naših odgovornosti kao stručnjaka koji obrazuju buduće odgajatelje, naša je najvažnija odgovornost usmjerena na učenje i profesionalan razvoj naših studenata.

Ciljevi

- studentima omogućiti pozitivna iskustva učenja koja se temelje na principima učenja odraslih ljudi i koja uključuju temeljne vrijednosti ranog obrazovanja i njeguje, suvremene

znanstvene spoznaje i najbolju praksu unutar ovog područja;

- rasporediti studente u odgojno-obrazovnu praksu koja, što je više moguće, predstavlja temeljne vrijednosti ranog obrazovanja i njeguje, promovira aktualne znanstvene spoznaje i najbolju praksu unutar ovog područja;
- imati visoka, ali i razumna očekivanja od studenata;
- pošteno i pravedno procijeniti koliko studenti znaju i kakve su njihove sposobnosti;
- marljivo raditi i djelovati u skladu i u korist s različitostima naših studenata (uključujući kulturnu i etničku različitost, te različitost društvenih slojeva).

Načela

- Uložiti ćemo maksimalan trud kako bismo studentima omogućili ona iskustva u učenju koja odgovaraju njihovim karakteristikama.
- Svakom studentu dat ćemo priliku da postigne uspjeh i prezentira svoju kompetentnost.
- Nastojat ćemo osigurati dodatnu podršku (u obliku predavanja, dodatnog vremena, mentorstva itd.) za one studente koji posjeduju potencijal za rad s malom djecom, ali imaju teškoća pri zadovoljavanju akademskog standarda.
- Odnosit ćemo se prema studentima s diskrecijom, iznoseći informacije o studentima samo na prijeko potrebnoj razini i preko prikladnih profesionalnih krugova.
- Ukoliko postane očito kako praktično okruženje u koje je student raspoređen ne podržava njegov/njezin profesionalni razvoj ili ne koristi ni studentu ni djeci s kojom radi, studentu ćemo predložiti neko drugo, prikladnije okruženje.

Etičke odgovornosti prema institucijama koje omogućuju praktično iskustvo⁷

Ciljevi

- jačati kolegijalne i suradničke odnose s ostalim stručnjacima u institucija-

⁷ u našoj terminologiji to su u stvari vježbaonice

Pripremili smo za vas

Stavovi

Dijete ne prihvaća svijet kao objektivnu stvarnost već sebe i cjelokupno okruženje konstruira u okvirima jedinstvenih mjerila svoje osobnosti

ma u kojima se obavlja praktični dio obrazovanja;

- cijeniti stručnost i perspektivu stručnjaka iz prakse koji rade sa studentima;
- prepoznati važnost i korisnost osoblja koje radi u ovom području i shvatiti ih kao učitelje u procesu razvoja profesionalaca;
- kreirati i koordinirati praktična iskustva koja će pozitivno podržati profesionalni razvoj studenata.

Načela

- Studente ćemo rasporediti u okruženja u kojima radi odgovarajuće kvalificirano osoblje koje je iskusno u radu s malom djecom.
- Jasno ćemo definirati uloge i dužnosti, te pripremiti studente za praktična iskustva.
- Osigurati ćemo činjenicu da redoviti nadzor praktičnih iskustava studenata bude vođen od strane kvalificiranog osoblja koje će pratiti oboje: dobrobit djece i profesionalni razvoj studenata.
- Poučavat ćemo studente kako je njihova profesionalna dužnost da se odnose s diskrecijom, te ćemo nastojati

osigurati činjenicu da poštuju privatnost samog programa rada, učitelja i klijenata.

I na kraju ističemo posljednje područje odgovornosti koje ocjenjujemo zanimljivim, a to je područje

Etičke odgovornosti prema području odgoja i obrazovanja u razdoblju ranog djetinjstva

Ciljevi

- Naglašavamo prihvaćenu etičku odgovornost prema društvenoj zajednici u kojoj radimo, a to je osposobljavanje odgovornih i kompetentnih odgajatelja koji će osigurati sigurnu i brižnu njegu i obrazovanje male djece, te koji će podržavati njihove obitelji.
- Prihvaćamo etičku odgovornost i naglašavamo kolektivnu etičku dužnost da obrazujemo ostale profesionalne osobe u našim institucijama, imajući u vidu kritičku ulogu koju obrazovani i kompetentni profesionalci za rad u području ranog djetinjstva imaju u životima male djece.
- Podupirat ćemo istraživanja koja će

ojačati i proširiti razinu znanja kroz obrazovanje za razdoblje ranog djetinjstva te, gdje god je to moguće, pridonositi i potpomagati takva istraživanja.

- Pripremit ćemo studente za uspješan rad unutar društvene zajednice, te ih naučiti cijeniti kulturu društvene zajednice u kojoj djeluju.
- Osobno se obvezujemo da ćemo i sami nastaviti učiti i razvijati se, te temeljiti naše aktivnosti na najboljem aktualnom znanju.

Načela

- Bit ćemo precizni i iskreni u slučaju davanja preporuka osobama koje žele raditi unutar našeg programa, koje žele diplomirati ili traže zaposlenje.
- Ogradit ćemo se od podržavanja komercijalnih programa ukoliko ostvarujemo zaradu od takve vrste podrške.
- Ogradit ćemo se od promoviranja komercijalnih programa vezanih za razdoblje ranog djetinjstva ukoliko naša podrška nije temeljena na detaljnoj procjeni njihove valjanosti.
- Pri poučavanju ili kod davanja preporuka, razlikovat ćemo naše subjektiv-

ne stavove o određenom produktu, teoriji ili programu od njihove stvarne profesionalne vrijednosti.

Prema etičkom kodeksu odgajatelja

Neosporna je činjenica da živimo u vremenu koje karakterizira svojevrsno preispitivanje teorija o djetinjstvu. Djetinjstvo definitivno prestaje funkcionirati kao spontana škola utemeljena na tradicionalnoj intuitivnoj odgojnoj podršci djetetu u procesu njegova odrastanja. U tom svojevrsnom kopernikanskom obratu djetinjstva, započetom sredinom prošlog stoljeća, više ništa nije isto. Tradicionalnom pedagogijom utemeljene istine počinju blijedjeti pred argumentima znanstvenih spoznaja o ulozi, značaju i mogućnostima koje leže u ovom najranijem životnom razdoblju. Iz tog razloga sve se više govori o 'profesionalnoj obradi' djetinjstva od strane posebno educiranih profesionalaca za rani odgoj i obrazovanje koji preuzimaju odgovornost za kreiranje uvjeta u kojima se događa djetinjstvo. Njihova je odgovornost bez sumnje golema i proizlazi, između ostalog, iz činjenice da 'otkrivanje djetinjstva' povlači za sobom i drukčiji kontekst u kojem se tumači sveukupnost odnosa u okviru kojih se događa odrastanje. Može se kolokvijalno reći da su sve oči uprte u profesionalnog odgajatelja koji nedvojbeno može kogač razvojnih mogućnosti djeteta zavrtjeti zavidnom brzinom.

U ostvarivanju svoje misije i radi valjanog ostvarivanja svojeg tako značajnog poslanja sublimiranog u jednoj riječi - odgovornost prema djetetu u životnom razdoblju koje karakterizira okrenutost ka odraslima kao uzoru i podupiratelju njegova

ukupnog razvoja, od iznimne je važnosti misao da nema profesionalnosti bez etike, ni etike bez profesionalnosti.

(Hribar T., 1996. u Staničić, 2002.).

U tom smo se kontekstu dotakli pitanja etičke dimenzije odgojnog čina prije svega kroz jednu sasvim specifičnu vizuru stvari kao što je pitanje etičkog kodeksa. Iznesene misli nemaju namjeru donositi vrijednosne sudove, ali imaju namjeru senzibilizirati sve nas koji djelujemo u hrvatskoj predškolskoj teoriji i praksi na način da se pitamo: imamo li jasno iskazane standarde etičkog ponašanja na kojima utemeljujemo svoje djelovanje? Trebamo li ih ili ne? Jesmo li spremni o njima razgovarati ili nismo? Odgovor na postavljena pitanja moguće je zamisliti i u kontekstu poznate tvrdnje o proporcionalnoj zavisnosti između razvijenosti pojedine profesije, profesionalnog polja i (ne) postojanja etičkog kodeksa. Naime, profesionalno obavljanje vlastitoga posla implicira činjenje i odlučivanje na temelju jasno iskazanih normi ponašanja. U toj dimenziji etički kodeks pretpostavlja mogućnost afirmacije strukovne autonomije. Nadalje, nije nevažno podsjetiti da nepoznavanje ili nerazumijevanje etičkih standarda profesije ne opravdava naše neetičko ponašanje. Duboko vjerujući u dobro u nama, gotovo da smo sigurni u to da će odgovori na postavljena pitanja biti afirmativni te da će se promišljanje etičkog kodeksa odgajatelja shvatiti kao šansa za stalno preispitivanje osobnih teorija o djetinjstvu i ranoj predškolskoj edukaciji, vlastitih vrijednosti i stavova o svrsi odgoja te, posebno, uloge odraslog kao osobe koja svoju osobnu i profesionalnu afirmaciju gradi na etičkom ponašanju.

Literatura:

1. Babić N., Irović S., Krstović, J. (1997.): *Vrijednosni sustav odraslih, odgojna praksa i razvojni učinci*. Društvena istraživanja, god. 6., br. 4-5 (30-31), str. 551-575.
2. Babić N., Irović S. (2003.): *Dijete i djetinjstvo u pedagojskoj teoriji i edukacijskoj praksi*. U:

Babić N., Irović, S. (ur.): *Dijete i djetinjstvo - teorija i praksa predškolskog odgoja*. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Visoka učiteljska škola u Osijeku. str. 7-23.

3. Babić N., Kuzma Z., (1999.): *Kontinuitet/diskontinuitet u razvoju djetetove autonomije*. U: Babić N., Irović, S. (ur.): *Interakcija odrasli - dijete i autonomija djeteta*. Pedagoški fakultet Osijek, str. 24-39.
4. *Code of Ethics of the Education Profession* - National Educational Association (NEA). <http://www.nea.org/code.html>
5. *Code of Ethics for Educators with Exceptionalities*; CEC Code of Ethics and Standards of Practice. <http://www.cec.sped.org/ps/code.html>
6. *Code of Ethics for the Health Education*, Profession. Coalition of National Health Education Organization, November, 1999. Chicago.
7. Domicelj M., Ferjančić J., Pavlović Z. (1996.): *Kodeks etičnoga ravnjanja v vrtcu* - Sekcija za predškolsko pedagogiko pri Zvezi društev pedagoških delavcev Slovenije;
8. *Etički kodeks Sveučilišta u Rijeci*. (2003.)
9. Friman N., Freaney S., Moravcik E. (2003.): *NAEYC Code of Ethical Conduct: Proposed Addendum for Teacher Educators*. Beyond the Journal, Young Children on the Web. www.naeyec.org/resources/position_statements/pseth9.
10. Friman N., Freaney S., Moravcik E. (2003.): *Ethics and Early Childhood Teacher Educator*; www.naeyec.org/resources/position_statements/pseth9.
11. Hedges H. (2001.): *Teacher/Researchers in Early Childhood: Ethical responsibilities to Children*.
12. [http://education.ucsc.edu/faculty/gwells/networks/journal/Vol4\(2\).2000sept/otel.html](http://education.ucsc.edu/faculty/gwells/networks/journal/Vol4(2).2000sept/otel.html)
13. Irović, S., Krstović, J., (1999.): *Vrijednosni sustav roditelja/odgojitelja i autonomija djeteta*. U: Babić N., Irović, S. (ur.): *Interakcija odrasli - dijete i autonomija djeteta*. Pedagoški fakultet Osijek, str. 92-103.
14. Kansanen P. (2003.): *Pedagogical Ethics in Educational Research*. *Educational Research and Evaluation*. Vol 9. No1. pp 9-23.
15. Kipnis K., Feeney S. (1999.): *Developing a Code for Early Childhood Education. Perspectives on the Professions*, Vol 19. No 1. Center for the Study of Ethics in the Professions. Illinois Institute of technology.
16. Krstović, J. (2001.): *Razvojno-pedagoške službe u kontekstu nove paradigme predškolskog odgoja*. *Napredak*, br. 1, Vol. 142, str. 24-34.
17. NAEYC. (1998.): *Code of Ethical Conduct and Statement of Commitment*. www.naeyec.org/resources/position_statements/pseth9
18. *Obrazovanje za ljudska prava i demokraciju*. Zbirka međunarodnih i domaćih dokumenata. Ur. Spajić-Vrkaš V. Hrvatsko povjerenstvo za UNESCO, Zagreb, 2001.
19. Olson A. (2003.): *Authoring a Code: Observations on Process and Organization*, <http://www.iit.edu/departments/csep/PublicWWW/codes/coe>.
20. Raths J. (2001.): *Teachers' Beliefs and Teaching Beliefs*. *Early Childhood Research & Practice*, Volume 3, Number 1. <http://ecrp.uiuc.edu/v3n1/raths.html>
21. Staničić S., (2001.): *Etički kodeks stručnih suradnika kao savjetodavaca*. Školski priručnik 2001/02. Zagreb. Znamen.

Pripremili smo za vas